

Funded by
the European Union

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ТА ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ**

**ЗОВНІШНЄ ІНФОРМАЦІЙНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ ТА
ВТРУЧАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ**

Збірник матеріалів інтернет-конференції

(Луцьк, 14 травня 2025 р.)

ЛУЦЬК-2025

Зовнішнє інформаційне маніпулювання та втручання в умовах сучасних конфліктів: матеріали інтернет-конференції / за заг. ред. проф. Н. Карпчук. – Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2025. – 215 с.

*Рекомендовано вченою радою факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 10 від 21 травня 2025 р.)*

Рецензенти:

Тетяна Сидорук – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, Національний університет «Острозька академія» (м. Острог).

Наталія Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій, експерт проектів Жана Моне, керівник Інформаційного центру ЄС, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Матеріали інтернет-конференції опубліковано в рамках реалізації проєкту
ERASMUS+ JEAN MONNET MODULE
«Протидія ЄС зовнішньому інформаційному маніпулюванню та втручанням»
№ 101172342 – EUC2FIMI – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не можуть нести за них відповідальність.

Представлені матеріали включають тези доповідей, що розкривають гібридну сутність сучасних конфліктів. Особливий акцент матеріалів на інструментах «гібридності»: зовнішньому інформаційному маніпулюванню та втручанням (FIMI), дезінформації, злісній діяльності у кіберпросторі, мілітарному компоненту. Збірник матеріалів є корисним для науковців, викладачів, студентів, представників органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, які цікавляться питаннями зовнішнього інформаційного маніпулювання та втручання.

Матеріали подано в авторській редакції

© ВНУ імені Лесі Українки, 2025
© Колектив авторів, 2025

Роман Пінчук	EU COUNTERACTION TO CYBERCRIMES: LEGAL FRAMEWORK	121
Світлана Фіялка	ФЕНОМЕН ВІЗУАЛЬНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	124
Сніжана Сосинець Андрій Моренчук	ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КІБЕРБЕЗПЕЦІ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ОБОРОНИ ТА РИЗИКІВ	127
Ольга Грибівська Олена Миронова	ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОЛІТИЧНУ СФЕРУ	131
Ольга Матейчук Олена Миронова	ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДИПЛОМАТІЇ	134
Aksinia Marchenko Victoria Panas	THE IMPACT OF STATE LEADERS' TWITTER DIPLOMACY ON INTERNATIONAL RELATIONS	136

ВІЙСЬКОВО-СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

Наталія Карпчук	ІМІДЖ ЗБРОЙНИХ СИЛ: КЕЙС СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА	138
Артьом Лисюк	РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАХИСТІ НАСЕЛЕННЯ ВІД ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОПАГАНДИ	142
Марія-Магдалена Буштець Олександр Шевчук	АСИМЕТРИЧНІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ: ВІДПОВІДІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ НА ГІБРИДНІ ВИКЛИКИ	147
Софія Мельник	ВІЙСЬКОВО-СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ	152
Софія Везденко	СПІВРОБІТНИЦТВО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І ЄС З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ПІСЛЯ БРЕКЗИТУ	155

ДОСВІД УКРАЇНИ ТА СВІТУ У ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ ТА FIMI-ОПЕРАЦІЯМ

Ірина Похиленко	ДОКУМЕНТУВАННЯ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	157
Олена Даниліна	КРИЗОВА КОМУНІКАЦІЯ ПІД ЧАС КІБЕРАТАК (НА ПРИКЛАДІ КІБЕРАТАКИ НА УКРЗАЛІЗНИЦЮ В БЕРЕЗНІ 2025 РОКУ)	161
Валерія Макисменко	МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ	165
Діана Тимошевич Андрій Моренчук	СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	168

ДОСВІД УКРАЇНИ ТА СВІТУ У ПРОТИДІІ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ ТА FIMI-ОПЕРАЦІЯМ

Ірина Похиленко, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права і публічного управління Київський національний університет будівництва і архітектури (м. Київ, Україна)

ДОКУМЕНТУВАННЯ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІІ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Російсько-українська війна, яка триває з 2014 р. й набула повномасштабного характеру у 2022-му, вже сьогодні справедливо вважається однією з найбільш задокументованих у світовій історії. Попри те, що бойові дії не завершені, фахівці, правозахисники, митці, журналісти та аналітики вже створили колосальний масив даних, який фіксує події, факти та персональні історії війни. Це документування виступає не лише способом збереження пам'яті, а й потужним інструментом боротьби з російською дезінформацією та пропагандою, яка продовжує намагатися легітимізувати агресію, викривлюючи її передумови, перебіг та наслідки.

Документування руйнує дезінформацію та пропаганду завдяки таким ключовим механізмам:

- **Встановлення фактичної істини:** ретельне збирання, фіксація та перевірка фактів дозволяють формувати достовірну та доказову картину подій, яка протистоїть вигаданим версіям агресора. Наприклад, розслідування злочинів у Бучі, Ізюмі чи Маріуполі супроводжувалося ретельним документуванням свідчень, супутникових знімків, відео з дронів та медичних експертиз, які повністю спростовують заяви РФ про «інсценування» чи «самообстріли».

- **Прозорість і відкритість джерел:** на відміну від російської пропаганди, яка використовує анонімні чи маніпулятивні джерела, українські ініціативи надають відкритий доступ до архівів, баз даних і звітів, що дозволяє міжнародним інституціям, правозахисникам і медіа перевіряти та підтверджувати достовірність інформації.

- **Оперативне реагування на інформаційні атаки:** цифрові платформи й мобільні групи документування дозволяють фіксувати події в реальному часі або незабаром після інциденту, що позбавляє противника можливості створити альтернативний (фейковий) наратив. Швидке оприлюднення доказів ускладнює просування дезінформації.

- **Накопичення критичної маси даних:** системне документування унеможливорює приховування масштабів агресії. Коли існують тисячі підтверджених свідчень, світова

спільнота не може ігнорувати факти. Саме це сприяє визнанню РФ як держави-терориста у низці країн і парламентів.

- Контрнарратив через мистецтво та культуру: документальні фільми, фотоархіви, виставки й художні проєкти формують емоційно насичений контрнарратив, який показує правду про війну мовою, доступною широкій аудиторії. Це надзвичайно ефективний спосіб протидії пропаганді в медійному просторі.

Завдяки цим механізмам документування перетворюється на стратегічний ресурс інформаційної оборони. Воно розвінчує брехню, підтримує довіру до України серед союзників, мобілізує підтримку суспільства та сприяє притягненню злочинців до відповідальності.

Документування війни в Україні здійснюється в широкому спектрі форм, що відображають багатовимірність і складність воєнного досвіду. Воно виступає не лише засобом фіксації фактів, а й інструментом забезпечення правосуддя, збереження історичної пам'яті, формування ідентичності та протидії дезінформації. У сучасних умовах спостерігається активний розвиток різних напрямів документування, які охоплюють як традиційні, так і інноваційні форми.

Юридичне документування передбачає збір доказів воєнних злочинів, свідчень постраждалих, проведення експертиз, фіксацію матеріальних слідів подій. Такі матеріали систематизуються та передаються до міжнародних інституцій. Значну роль у цьому процесі відіграють державні органи, правозахисні організації та міжнародні ініціативи.

Історичне документування базується на хронологічному описі подій, зборі усних свідчень, формуванні архівів усної історії. Важливе місце тут займають академічні й громадські проєкти, спрямовані на збереження індивідуальної та колективної пам'яті про війну.

Журналістське документування включає репортажі, інтерв'ю, журналістські розслідування, які здійснюються як українськими, так і зарубіжними медіа. Матеріали, зібрані журналістами, нерідко стають основою для судових проваджень або слугують важливими джерелами у розслідуваннях воєнних злочинів.

Особисті свідчення у формі мемуарів, щоденників, блогів і есе також становлять важливий ресурс. Вони фіксують суб'єктивні переживання та відображають внутрішній вимір війни – страх, біль, надію, волю до спротиву. Такі джерела мають значну цінність для психологічного, соціального та культурного аналізу воєнного досвіду.

Візуальні форми документування, зокрема фотознімки й відеоматеріали, здійснюються як професійними медіа, так і аматорами. Вони не лише надають наочні докази злочинів і

руйнувань, а й сприяють формуванню міжнародного розуміння трагедії, що розгортається в Україні.

В окремий вимір слід віднести мистецьке документування. Образотворче мистецтво, література, театр, музика, інсталяції та інші художні практики репрезентують війну як глибоко особисту й водночас національну травму. Мистецькі твори, створені у відповідь на воєнну реальність, стають актами свідчення, протесту та терапії.

В умовах цифрової доби зростає значення інноваційних платформ – баз даних, картографічних проєктів, інтерактивних мап руйнувань, таймлайнів подій. Створення цифрових архівів дозволяє швидко акумулювати великі обсяги інформації, забезпечити її доступність та цілісність, а також сприяє аналітичній обробці даних.

Наукове документування охоплює дослідження, аналітичні звіти, емпіричні описи соціальних, правових і гуманітарних наслідків війни. Академічна спільнота активно залучена до інтерпретації зібраних матеріалів, формування доказової бази для міжнародних судів, розробки рекомендацій для державної політики та підтримки національної безпеки.

Розмаїття зазначених форм документування засвідчує прагнення українського суспільства не лише зафіксувати злочини агресора, а й осмислити власний досвід, зберегти історичну правду та протистояти спробам її фальсифікації. Саме через системне і багатовекторне документування війна перетворюється з інформаційно-маніпулятивного середовища на простір факту, пам'яті й свідчення, що руйнує наративи російської пропаганди та відновлює справедливість на рівні як національному, так і глобальному.

На тлі повномасштабної агресії Російської Федерації проти України активізувалася низка ініціатив, спрямованих на систематичне документування подій війни. Ці проєкти, започатковані українськими громадськими організаціями, правозахисниками, митцями, журналістами та науковцями, виконують ключову функцію у фіксації злочинів, збереженні пам'яті, підтримці суспільної стійкості та руйнуванні дезінформаційних наративів ворога. Вони водночас є свідченнями часу, доказами для правосуддя та основою для формування стійкого інформаційного і культурного імунітету українського суспільства.

Одним із найпомітніших проєктів є «Архів війни»³⁴⁸ – спільна ініціатива Docudays UA та платформи Infoscope. Проєкт спрямований на створення цифрового сховища візуальних і текстових свідчень, що фіксують повсякденність війни, злочини проти цивільного населення, руйнування інфраструктури, а також приклади опору та солідарності. Матеріали архіву мають правозахисне, журналістське й культурне значення та доступні для дослідників, митців і правників.

³⁴⁸ Архів війни (2025). <https://ukrainewararchive.org/>

Іншим вагомим прикладом є проєкт «Меморіал³⁴⁹», який фокусується на іменному обліку загиблих унаслідок російської агресії. Його метою є не лише вшанування пам'яті жертв, а й запобігання знеособленню трагедії. Кожна історія, зафіксована в базі даних, має персоніфікований характер і нагадує про конкретні людські долі, обірвані війною. Така форма документування є дієвим інструментом протидії масовим узагальненням і знеціненню життя в інформаційній війні.

Правозахисна організація «Truth Hounds³⁵⁰» спеціалізується на зборі доказів воєнних злочинів для потреб міжнародного правосуддя. Її представники проводять розслідування на звільнених територіях, фіксують руйнування, свідчення очевидців, ексгумації масових поховань. Отримані дані систематизуються відповідно до стандартів міжнародного гуманітарного права і використовуються у комунікації з міжнародними інституціями.

Особливе місце займає ініціатива «Їх убила Росія: Постаті української культури³⁵¹», започаткована українським осередком ПЕН-клубу. Вона покликана вшанувати загиблих митців і культурних діячів, які стали жертвами російської агресії. Проєкт документує біографії, творчі здобутки та обставини загибелі, підкреслюючи масштаби культурних втрат України. Таке документування набуває додаткової ваги як елемент культурної пам'яті та опору спробам знищення ідентичності через фізичне усунення її носіїв.

Цифровий «Віртуальний музей російської агресії³⁵²», реалізований за підтримки державних інституцій та громадянського суспільства, пропонує інтерактивну платформу для ознайомлення з фактами порушення міжнародного права, злочинами проти людяності, руйнуваннями пам'яток культури, екологічними катастрофами, спричиненими війною. Такий формат дозволяє охопити широку аудиторію, у тому числі міжнародну, й ефективно конкурувати з дезінформаційними ресурсами, які поширює російська сторона.

Ще одним нетрадиційним, але надзвичайно промовистим прикладом є проєкт «Настінні докази³⁵³», який фіксує графіті, написи, маркування, залишені російськими військовими у захоплених приміщеннях. Ці свідчення є не лише доказами присутності окупантів, а й виявами ідеологічного тиску, символічного насильства, що втілюється через мову, погрози, зневагу до української ідентичності. У їхньому прочитанні поєднуються методи криміналістики, семіотики, психології та культурної антропології.

Усі зазначені ініціативи репрезентують різні підходи до документування – від правового до культурного, від фактичного до символічного. Їх об'єднує спільна мета – утвердження правди, протидія забуттю та викриття фальсифікацій, які становлять основу російської

³⁴⁹ Меморіал (2025). <https://www.victims.memorial/>

³⁵⁰ Truth Hounds (2025). <https://truth-hounds.org/about/>

³⁵¹ Їх убила Росія: Постаті української культури (2025). <https://killedculturemakers.pen.org.ua/>

³⁵² Віртуальний музей російської агресії (2025). <https://ui.uinp.gov.ua/uk>

³⁵³ Настінні докази (2025). <https://wallevidence.mizhvukhamy.com/>

пропагандистської машини. Українські зусилля в цій сфері є не лише проявом національного спротиву, а й важливою складовою глобального процесу боротьби за справедливість, пам'ять і гідність у XXI столітті.

Підсумовуючи викладене, можна виснувати, що документування війни в Україні стало не лише реакцією на безпрецедентну жорстокість російської агресії, а й стратегічним інструментом інформаційної боротьби, спротиву дезінформації та збереження історичної правди. У центрі цього процесу – прагнення зафіксувати істину, зберегти людські історії, встановити справедливість і сформувати національну та міжнародну пам'ять про війну. Широкий спектр форм документування – від юридичних і журналістських до мистецьких і цифрових – демонструє не лише глибину та масштаб українського досвіду, а й здатність суспільства адаптуватися до нових викликів гібридної війни. Ці ініціативи, часто започатковані громадськими організаціями, митцями, правозахисниками, науковцями та звичайними громадянами, утверджують правду як головну форму опору. Вони водночас є інструментами фіксації злочинів, платформами для осмислення травми, засобами мобілізації підтримки та основою для майбутнього правосуддя. Таким чином, український досвід документування війни вже сьогодні формує новий етичний, правовий і культурний стандарт спротиву агресії в інформаційну епоху.

Олена Даниліна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної журналістики
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (м.Київ, Україна)

КРИЗОВА КОМУНІКАЦІЯ ПІД ЧАС КІБЕРАТАК (НА ПРИКЛАДІ КІБЕРАТАКИ НА УКРЗАЛІЗНИЦЮ В БЕРЕЗНІ 2025 РОКУ)

Цифровізація критичної інфраструктури – зокрема залізничного транспорту – супроводжується різким зростанням кібератак: у звіті ENISA Transport Threat Landscape транспорт визначено другим за кількістю цілей серед усіх секторів ЄС, а в «ENISA Threat Landscape 2024» підкреслено, що упродовж 2023–2024 рр. число інцидентів проти критичних об'єктів лише посилювалося на тлі геополітичних конфліктів³⁵⁴.

У ситуації кібератаки організація опиняється не лише перед технічним викликом відновлення систем, а й перед комунікативним викликом збереження довіри стейкхолдерів. За теорією В.Т. Кумбса Situational Crisis Communication Theory (SCCT) пропонується добирати стратегії реакції залежно від атрибуції відповідальності та репутаційної загрози. Сучасні

³⁵⁴ European Union Agency for Cybersecurity. (2024, September). *ENISA Threat Landscape 2024* (Report, ISBN 978-92-9204-675-0). https://www.enisa.europa.eu/sites/default/files/2024-11/ENISA%20Threat%20Landscape%202024_0.pdf